

FASIT Språklære A for mellomtrinnet

Til læraren

Språklære er ein serie hefte som gir systematisk trening i grunnleggjande tema innanfor grammatikk og teiknsetjing. Hefta kan brukast til innlæring, øving og repetisjon.

Språklære skal gi elevane større forståing for korleis språket er bygd opp, og hjelpe dei til å sjå samanhengar mellom grammatikalske former og rettskriving. Arbeid med språklære er eit viktig ledd i utviklinga av ein heilskapleg skrivekompetanse og skrivning som grunnleggjande dugleik.

Kvart oppslag i boka inneheld eit spesielt tema innanfor språklære. Mange av temaa kjem igjen fleire gonger, men i utvida form. Slik får elevane både repetert og utvida læringa. I kvart oppslag får elevane varierte oppgåver som skal gi dei forståing for og erfaring med det aktuelle temaet. Kvart hefte blir avslutta med eit oppslag med repetisjonsoppgåver, som også kan brukast som ein test. Oppsummeringa er kortfatta og oversiktleg, og ho kan òg vere nyttig for dei føresette.

Forslag til arbeidsmåte

Arbeid med kvart kapittel i ein periode på ei eller to veker. Læraren går gjennom temaet som blir teke opp, viser med eksempel og forklarar det som står i regelruta først i kvart kapittel. Nokre lærarar vil velje å bruke *Språklære* tidleg i arbeidet med kvart tema, andre vil avslutte eit tema med at elevane arbeider i boka. Oppgåvene er langt på veg sjølvinstruerande. Fasit til oppgåvene er tilgjengeleg på nettsida: www.gan.aschehoug.no

Kommentarar til sentrale tema som blir behandla i Språklære A

- Alfabetisering

Ein arbeider med alfabetisering ut frå første, andre og tredje bokstav. Elevane lærer òg kva leieord vil seie.

- Antonym og synonym

Forståing for og bruk av synonym og antonym vil gi barna sterkare medvit om variasjon i språket.

- Teiknsetjing

Elevane blir kjende med punktum, spørsmålsteikn og utropsteikn, bruk av komma ved oppramsing og framfor men og bruk av hermeteikn. Dette er viktige skiljeteikn når dei skal skape sine egne tekstar.

- Substantiv

Elevane lærer om samnamn og særnamn og riktig bruk av stor forbokstav. Dei lærer om kjønn på substantiv og bøyning i tal og form. Dei får også trening i å finne opp slagsforma av substantiv, som ein må kunne for å slå opp i ei ordliste.

- Adjektiv

Elevane blir kjende med samsvarsbøyning og gradbøyning av adjektivet. Dei får også trening i å finne oppslagsforma.

- Verb

Elevane lærer å bøye verbet i presens og preteritum. Dei lærer at infinitivsforma er det same som oppslagsforma av eit verb. I samband med direkte tale lærer dei variert bruk av utsegnsvord.

Om fasiten

I nokre oppgåver kan elevane komme med fleire svar, vi har i regelen foreslått eitt. Siste oppgåva i kvart kapittel er ei avkryssingsoppgåve og er derfor ikkje med i fasiten. På oppgåvene der elevane skal lage eigne setningar ut frå ord, er det som regel ikkje forslag til fasit. Ekstraoppgåvene som elevane skal gjere i eiga skrivebok, er heller ikkje med i fasiten.

1 Alfabetisering etter første, andre og tredje bokstav

A

a, c, f, h, i, l, n, p, s, t, v, y, æ, ø

B

cello, fiolin, fløyte, gitar, harpe, klarinett, obo, trommer

C

fele, flygel, fløyte
panfløyte, paukar, piano
mikrofon, munnspel, musikk
band, banjo, bassgitar

D

Abid, Anders, Anine, Charlotte, Chirac, Fredrik, Frida, Nina, Nora, Robin

E

2, 3, 1
2, 3, 1
1, 2, 3
2, 3, 1
2, 1, 3

Hugs! I oppslagsbøker og ordbøker står orda i alfabetisk rekkjefølge. Dersom to ord begynner med same bokstav, blir dei ordna etter andre bokstav.

2 Substantiv – samnamn og særnamn

A

Frankrike, Europa, hovudstaden, Paris.
London, turistar, slottet, dronninga.
Japan, Tokyo, by.
Finland, innsjøar, Helsingfors.

Danmark, Skandinavia, danskane, fjell.
Italia, pizza, pasta, italienarane.
Island, øy, Atlanterhavet, vulkanar.
Svenskar, nordmenn, konge, Noreg, Sverige.
Tyskland, bilar, bilmerke, Mercedes.

(Merk at to ord får stor forbokstav fordi dei er først i ei setning. Dette gjeld samnamna *danskane* og *svenskar*.)

B
17
18

C
(Ulike moglegheiter.)

D
På Island finst det varme kjelder.
I Egypt er det mange pyramidar.
I Peru snakkar dei spansk.
Eit anna namn på Sørpolen er Antarktis.
Det polske flagget er raudt og kvitt.

Hugs! Samnamn skriv vi med liten forbokstav og særnamn med stor forbokstav.

3 Substantiv – oppslagsform og kjønn

A
Ring rundt furua, gran, traktor, jenta, bonden, guten, fjøset, kattane, bilen, sjøar, hus, fjellet, hesten, epletreet, vogna, kyrne.

B
jente, bonde, gut
katt, hest, ku
furu, gran, epletre
fjøs, hus, sjø, fjell
traktor, bil, vogn

C
ein fugl, ei bok, eit hus, ein fakkell, ei hytte, ein mann, eit bord, ein bror, eit tre

D
Hankjønn: ein fugl, ein fakkell, ein mann, ein bror
Hokjønn: ei bok, ei hytte
Inkjekjønn: eit hus, eit bord, eit tre

E

(Ulike moglegheiter.)

Hugs!

Orda *ein*, *ei* og *eit* kallar vi artiklar.

4 Adjektiv

A

Ring rundt tynne, kraftige, flittige, store, djupe, små, varme.

tynn, kraftig, flittig, stor, djup, liten, varm

B

Ring rundt raske, brune, liten, farleg, ufarlege, stripete, morosamt, gul, svolten, sint.

C

rask, brun, liten, farleg, ufarleg, stripete, morosam, gul, svolten, sint

D

store, små, god, lite, farleg, tjukke, lange, nyttige, forskjellige

E

(Ulike moglegheiter.)

Hugs! Eit adjektiv fortel noko om eit substantiv. Vi finn oppslagsforma når vi tenkjer *han er så* framfor adjektivet.

5 Synonym

A

skjöne, oppgitt, ordne, rasande, ting, forsøk, blaut, prate

B

rydde, ting, sint, oppgitt, forstå, eksperiment, blaut, snakke

C

kveld, vanleg, sur

D

Forslag:

(Fauk), gata, rekke, lurt, greit, tenkje, sint, forstå, ropte, redd, hende, noko, smart.

Hugs! Synonym er ord som tyder det same eller nesten det same.

6 Verb – oppslagsform

A

Ring rundt sumde, sit, kastar, rodde, fiska, spring, grev, sov, ligg, badar.

B

symje, sitte, kaste, ro, fiske, springe, grave, sove, liggje, bade

C

Ring rundt: mate, et, sove, snorke, kjøpe, betale, ule, spøkje, jogge, springe, symje, dykke, les, sjå, grave, kaste.

D

reiser, ligg, plar, sumde, liker, kan, gjer, sit, les, las, gleder

E

(Ulike moglegheiter.)

Hugs! Verb er ord som fortel kva nokon gjer, eller kva som skjer.

7 Skiljeteikn – hermeteikn og utsegnsvorb

A

"Kan du gå tur med Tass?" spør Simen.

"Eg gjorde det i går," svarer Bjørn.

"Eg har det travelt!" tenkjer Tass.

B

"Kven var det som skulle gå tur med Tass?" spurde pappa.

"Ikkje eg!" svarte gutane i kor.

"De får tørke opp på golvet," sa pappa.

C

Forslag:

"Ta ballen!" ropte Simen.

"Eg vil ha ballen!" tenkte Tass.

"Tass er flink!" sa Bjørn.

"Ikkje kast ball inne!" ropte pappa.

D

Forslag:

"Kvar er tøflane mine?" spør Bjørn.

"Tass har sikkert tatt dei, leit i korga hans," sier pappa.

"Leit heller under sofaen," tenkjer Tass.

Hugs! Vi bruker hermeteikn når vi skal gi att direkte kva nokon seier eller tenkjer. Verba som fortel korleis ein sier ein replikk, kallar vi utsegnsvorb.

8 Substantiv – ei ordklasse

A

Ring rundt Tass, Passopp, Lassie, Ruff, Rex, Tinka.

B

buhund, schæfer, puddel, labrador, boksar, setter

C

Knut, Larsen, Paris, Frankrike, Polly, Pip.

D

ein gut, ein mann, ein by, eit land, ein papegøye, ein kanarifugl

E

I Australia er det ein type papegøyar som blir kalla kakaduer.

Nils Olsen kallar skogskatten sin Mio Olsen.

Det er riktigt at grønlandshundane kjem frå Grønland.

F

Eg har to marsvin som heiter Knoll og Tott.

Han heiter Fredrik Berg og bur i Storgata.

I sommar reiste Erik og eg til London.

Hugs! Substantiv er ei ordklasse. Verb og adjektiv er også ordklasser.

9 Substantiv – eintal og fleirtal

Repetisjon av substantiv. Elevane lærer at substantiv kan stå i eintal og fleirtal.

A

Ring rundt katt, hjelm, sykkel, styre, gut, pedal, sekk.

B

Eintal	Fleirtal
ein katt	kattar
ein hjelm	hjelmar
ein sykkel	syklar
eit styre	Styrer
ein gut	gutar
ein pedal	pedalar
ein sekk	sekkar

C

Ei bukse, ei jakke, ei lue, ein bil, ein buss, ein båt, eit eple, ein banan, ei drue, ei lisse, ein sko, ein sole, eit vindauge, ei dør, eit tak, ein stol, eit bord, ei lampe.

D

bøker, tenner, hender, strender, tær, føter

Hugs! Samnamn kan stå i eintal og i fleirtal.

10 Adjektiv – gradbøying

A

rask, smart, sterk, sveitt, lur, kraftig, flink, klok, tøff, raud, gul, varm

B

opplagsform	sterkare grad	sterkast grad
rask	Raskare	raskast
smart	Smartare	smartast
sterk	Sterkare	sterkast
sveitt	Sveittare	sveittast
lur	Lurare	lurast
kraftig	Kraftigare	kraftigast
flink	flinkare	flinkast
klok	klokare	klokast
tøff	tøffare	tøffast
raud	raudare	raudast
gul	gulare	gulast
varm	varmare	varmast

C

(Ulike moglegheiter.)

D

opplagsform	sterkare grad	sterkast grad
stor	større	størst
ung	yngre	yngst
god/bra	betre	best
liten	mindre	minst
gammal	eldre	eldst
mange	fleire	flest
mykje	meir	mest

Hugs! Adjektivet kan gradbøyes. Gradbøying er ei form for samanlikning.

11 Antonym

A

mørk, mett, seint, smal, trøyt, liten, billig, lett, glad, kort

B

mett – svolten, trøytt – vaken, seint – tidleg, tung – lett, lys – mørk, stor – liten, glad – trist, dyr – billig, brei – smal

C

uheldig, ueinig, misfornøgd, uhøflig, usann, ufred, ufrivillig, uflaks, ufarleg, misforstå, uklar, uførebudd, ulydig, uekte

D

flaks – uflaks, sann – usann, einig – ueinig, fornøgd – misfornøgd, førebudd – uførebudd, farleg – ufarleg, høflig – uhøflig

Hugs! Ord som tyder det motsette av kvarandre, kaller vi antonym.

12 Verb – infinitiv, presens, preteritum

A

Ring rundt reise, teikne, segle, kjempe, hente, jakte

B

infinitiv	presens (no)	preteritum (då)
å segle	seglar	segla
å reise	reiser	reiste
å teikne	teiknar	teikna
å kjempe	kjemper	kjempa
å hente	henter	henta
å jakte	jaktar	jakta

C

levde, reiste, segla, hadde, plyndra, skaffa

D

lever, reiser, seglar, har, plyndrar, skaffar

E

infinitiv	presens (no)	preteritum (då)
å sparke	sparkar	sparka
å hoppe	hoppar	hoppa
å stanse	stansar	stansa
å sove	søv	sov
å vinne	vinn	vann
å stele	stel	stal
å springe	spring	sprang
å synge	syng	song

Hugs! Tre av verbtidene kallar vi infinitiv, presens og preteritum.

13 Alfabetisering – leieord

A

b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, o, p, q, r, t, u, v, w, x, z, æ, ø

B

jul, nisse, mann, prøve, tone, vott

C

1 solskinn, 2 sommar, 3 sortere, 4 sove, 5 spann, 6 spasere

D

pute, **påske**, påvise

kurs, **kylling**, kåre

la, **lam**, landbruk

revy, **ris**, robot

E

klementin, klokke, klovn, knapp, knask, knekk

Hugs! Øvst på sidene i ei ordliste står leieorda som skal hjelpe deg med å finne fortare fram.

Mellom leieorda står dei andre orda i alfabetisk rekkjefølge.

14 Substantiv – ubestemt og bestemt form

A

ubestemt form eintal	bestemt form eintal
valp	valpen
hund	hunden
katt	katten
fugl	fuglen
fisk	fisken
marsvin	marsvinet

B

ubestemt form fleirtal	bestemt form fleirtal
valpar	valpane
hestar	hestane
hundar	hundane
kattar	kattane
fuglar	fuglane
fiskar	fiskane
marsvin	marsvina

C

Eintal		fleirtal	
ubestemt form	bestemt form	ubestemt form	bestemt form
ei matskål	matskåla	matskåler	matskålene
eit kjøttbein	kjøttbeinet	kjøttbein	kjøttbeina
ei korg	korga	korger	korgene
et teppe	teppet	tepper	teppa
ein labb	labben	labbar	labbene
eit frø	frøet	frø	frøa
ein tur	turen	turar	turane
ei gulrot	gulrota	gulrøtter	gulrøttene

D

Dyret: bestemt form, eintal

Dyrebutikk: ubestemt form, fleirtal

Hugs! Substantiv kan stå i ubestemt form eller bestemt form. Substantiv kan stå i eintal eller fleirtal.

15 Skiljeteikn – komma ved oppramsing og framfor men

A

Sal av klede, sko, smykke, vesker og belte.

Vi har sko for damer, herrar, gitar og jenter.

Har du lyst på kaker, kjeks, konfekt eller is?

Du kan vinne bøker, filmar, eit fotoapparat eller ein dvd-spelar.

B

Eg skriv dagbok, men det er hemmeleg!

Eg fortel mykje, men ikkje alt.

Maten var god, men veldig mektig.

Vi kjøpte to, men gav bort ein.

Eg skal gå heim, men ikkje enno.

Eg hugsar å setje komma, men ikkje alltid.

C

(Ulike moglegheiter.)

D

Eg kjøpte bukser, genser, nye sko og jakke, men gløymde alt i butikken.

Hugs å ta med badetøy, handklede, matpakke og drikke, men pengar treng du ikkje.

Han kjende seg trøyt, sliten, utmatta og utblåst, men hadde vunne!

Du kan komme klokka fem, seks eller sju, men i alle fall ikkje før fem.

E

1 Mindre, pen båt til sals.

1 Dei yngste, pensjonistane og dei sjuke kan gå inn først.

Hugs! Vi skriv komma mellom orda ved oppramsing. Vi skriv alltid komma framfor men.

16 Repetisjon

A

Fredrik, Spania, Pusur, Polly, Johnson

B

Strek under kjøpte, åt, kørde, les, leikar, sprang, pussa, vinka.

Ring rundt turistane, troll, guten, eple, bilane, barna, blad, kattungane, jenta, maraton, nissen, nasen, kongen.

C

turist, troll, gut, eple, bil, barn, blad, kattunge, jente, maraton, nisse, nase, konge

D

kjøpe, ete, køyre, lese, leike, springe, pusse, vinke

E

ete, kjøpe, køyre, leike, lese, pusse, springe, vinke

F

snille, raudt, fint, store, søt, rare, frekk, flink

G

opplagsform	sterkare grad	sterkast grad
snill	Snillare	snillast
raud	raudare	raudast
fin	Finare	finast
stor	Større	størst
søt	søtare	søtast
rar	rarare	rarast
frekk	frekkare	frekkast
flink	flinkare	flinkast

H

eintal		fleirtal	
ubestemt form	bestemt form	ubestemt form	bestemt form
ein bakar	bakaren	bakarar	bakarane
eit hus	huset	hus	husa
ein by	byen	byar	byane
ei kone	kona	koner	konene
ein katt	katten	kattar	kattane
ein papegøye	papegøyen	papegøyar	papegøyane
ein hund	hunden	hundar	hundane

I

infinitiv	presens (no)	preteritum (då)
å snakke	snakkar	snakka
å bake	baker/ar	bakte/baka
å stanse	stansar	stansa
å køyre	køyrer	køyrde
å måle	måler	målte
å finne	finn	fann
å komme	kjem	kom

J

"Korleis har du det?" spurde Nora. "Eg har det heilt fint," svarte eg. "Det er bra," sa Nora. "Vil du bli til middag?" spurde ho. "Ja takk," svarte eg. "Vi kan jo lage maten saman," foreslo eg. "Gjerne det!" sa Nora. "Eg er superflink til å lage pizza," sa eg.

Hugs! Ord som er namn på noko eller nokon, kallar vi substantiv.

Ord som fortel noko om substantivet, kallar vi adjektiv.

Ord som fortel kva nokon gjer, eller kva som skjer, kallar vi verb.

Både, substantiv, adjektiv og verb er ordklasser.